

De scheidslijn, welke hier getrokken wordt, is geen uitvinding van menschen, doch is vrucht van den verkiezenden God, die in de wereld Zijn welbehagen doet.

Wie het licht van Gods Woord verwerpt, zal er toe moeten komen de religieuze bepaaldheid van de techniek te ontkennen en zijn vastheid zoeken in de zelfgenoegzaam verklaarde techniek, of in de soevereine menselijke persoonlijkheid.

P. W. P.

Aan een jongeren tijdgenoot.

No. 4.

Amice,

Hoe bevalt het jou tegenwoordig onder de Afgescheidenen? Nee, ik bedoel natuurlijk niet een kerkelijke titulatuur je op te dringen, want je kent waarschijnlijk geen A meer voor een B. Je hebt begrepen, dat ik, als ik jou onder de Afgescheidenen reken, je positie in het nederlandsche volk op 't oog heb. Want man, je wordt meer en meer afgescheiden, tegen wil en dank.

Ik las in „De Standaard” een artikel over de rechtspositie van een bezet land; misschien heb jij er ook wel op geleet. Die positie is maar niet aan de willekeur van den vijand overgelaten, wel neen man, daar hebben we verdragen voor; „De Standaard” herinnert er aan. Weet je, welke bepaling mij bijzonder trof? Deze: wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in handen van dengene, die het gebied heeft bezet, neemt deze alle maatregelen, die in zijn vermogen staan, teneinde voor zooveel mogelijk de openbare orde en het openbaar leven te herstellen en te verzekeren en zulks, behoudens volstrekte vermindering, met eerbiediging van de in „het land geldende wetten”. Je kunt dat lezen op de voorpagina van „De Standaard” van 18 Juni j.l.

Behoudens volstrekte vermindering moeten dus, volgens plechtig verdrag, de in ons land geldende wetten worden ontzien. Behoudens volstrekte vermindering moet dus door de vijandige mogendheid onze persvrijheid worden ontzien, en onze parlementaire staatsinrichting, en onze godsdienstvrijheid, en onze radiovereeniging, en ons recht van vergaderen, en onze christelijke school, en zoo heel veel meer. Werd er anders gehandeld, dan zou dat tegen het volkenrecht ingaan, — zooveel heb ik er van begrepen. En dat volkenrecht, daar wordt terdege mee gerekend; — dat merk je wel, als een vijandige vliegmaschine of mijnenlegger op de helling genomen wordt. Het zou dan ook tegen dat volkenrecht ingaan, indien behoudens volstrekte vermindering in het burgerlijke leven het Führer-principe werd toegepast hier in Nederland. Of indien onze staatsvorm werd veranderd.

Nu ben jij allicht geen hooge oome, zoodat je wel niet in staat zult zijn, precies de streep te zetten, waar die volstrekte vermindering optreedt. In buitengewone tijden wordt er nog al eens met de rekenmachine gewerkt: rikkettikkettik, en je krijgt de einduitkomst erg vlug op een briefje. En voordat jij op je deftige manier je potlood uit je vestjeszak gehaald hebt, om met breed gebaar den vluggen rekenmeester eens ná te rekenen, tikt zijn machine al weer verder: hij kijkt niet eens meer naar je om.

Maar er zijn er nog anderen dan die vlugge rekenmeester, die je zijn briefjes op tafel legt. Je hebt ook nog je eigen volksgenooten. Ze zijn van allerlei slag. De meesten voelen, dat ze maar eens wachten moeten op later. Ze morren niet, ze maken geen praatjes en geen heibel. Ze probeeren ook niet hun zin door te drijven. Anderen daarentegen nemen wel de kans waar. Om zoo te zeggen: ze plunderen. O nee, heelemaal niet met die plundering, die opvalt. Ze halen geen perzische tapijten uit den desolaten boedel weg, die na het duitsche bombardement van Rotterdam is achtergebleven, en ze bestelen de villa's van den Grebbeberg niet, noch snijden ze de koffers open, waarvan de eigenaars zoek zijn. En toch plunderen ze. Ze probeeren een stukje van je volksovervrijheden af te nemen. Ze maken misbruik van den critieken toestand. Ze dringen naar voren en trachten gedaan te krijgen wat hun niet lukken zou in normale tijden waarin naar alle kanten de „in het land geldende wetten” worden geëerbiedigd. Ze doen dik tegen de Joden, want er zijn duitsche autoriteiten in de buurt, — alsof die heeren zonden vergeten, dat het hier Nederland is, waar behoudens volstrekte vermindering, de wettelijke positie der Joden te eerbiedigen valt. Of, ze probeeren een bepaald radio-omroep een voorrangpositie te bezorgen, want er zijn duitsche autoriteiten in de buurt, — alsof die heeren zonden vergeten, dat het hier Nederland is, waar behoudens volstrekte vermindering de omroepvereenigingen gelijke rechten houden moeten. Of, ze probeeren hagespraken te promoveeren, en andere politieke vergaderingen tegen te werken, en de pers te dwingen in de richting van hun aller-specialste inzichten, want er zijn duitsche autoriteiten in de buurt, — alsof die heeren vergeten zouden, dat het hier Nederland is, waar behoudens volstrekte vermindering alle politieke partijen en bladen mogen staan op hun wettelijke rechten.

Deze plunderaars in smoking, of in het nog veel mooiere hemd, willen jou en mij in ons hemd laten staan. En inderdaad, dat hemd van ons is maar uniform, en dus geen uniform, waarmee we de straat op kunnen.

En alzoó willen zij ons afscheiden. Niet wij scheiden ons van hen af, doch zij scheiden ons van zich af. Zij hoopen brandstof op, en God geve, amice, dat er geen ongelukken van komen, als de generale revisie komt. Als je ze hoort, dan gebeuren er wel ongelukken: ze praten nog al eens over het uur der wraak, dat komt. En ze vertellen ons nu al, alsof zij Europa in mekaar moesten zetten, dat we heelemaal duitsch zullen worden, tenzij we het groote uur begrijpen. Ik dacht in mijn verdragsgetrouwe onnoozelheid, dat het groote uur alleen begrepen werd, indien naar het Verdrag, dat „De Standaard” afdruckte, behoudens volstrekte vermindering onze nederlandsche landswetten geëerbiedigd werden. Vooral door nederlanders zelf. Wie dat niet doet, doet on-nederlandsche handelingen, en ook on-duitsche, volgens het Verdrag. Ik denk, dat, nu minister De Geer afwezig is, minister Seyss Inquart hun dat wel aan 't verstand zal moeten brengen.

Intusschen, mijn beste, vergeet niet, waar je staat, jij met je belijdende christelijke overtuiging. Je wordt afgescheiden, man. Je hebt 't goed gehad: een paar ministers op je bondsdag, kamerleden in je verre familie allicht, en een eigen dagblad. En je dominee schreef allicht in de grootere pers. Een lintje allicht ook nog. Maar ik heb 't gevoel, dat, tenzij God wonderen doet, wij wel eens weer van onderen op zouden kunnen moeten beginnen. Net als De Cock, maar dan over heel de linie: De Cock had alleen maar kerkelijke conflicten, al lag daar ook achter een zekere gelijkshakelingspolitiek van den toenmaligen koning Willem I.

In zijn „De God der Wereld” laat Benson een figuur optreden, die de trekken van den antichrist vertoont, — naar schrijver's inzicht. 't Is Julian Felsenburgh. Hij preekt de eenheid van het Menschdom, de Moeder van allen. Duitsche, engelsche, en italiaansche hoofdsteden hadden tegelijk voor dat ideaal gebukt, en eenstemmig, enthousiast vanwege het Nieuwe Geloof, hadden ze, vereend van zin, afgescheiden, tot terdoodbrenging toe, wie er niet voor bukten. Want dezen waren de sectariërs, de onwilligen, de onvruchtbaren.

Dat zal nog een andere oorlog worden, dan de tegenwoordige, amice: kijk maar naar dat stedenlijstje. Die oorlog is er nog niet, maar hij komt op ons af. En alle leer, die van jou en mij verklaart, dat wij den dronkenmakenden droom der Humaniteit niet mee droomden, en dus Afgescheidenen zijn, rotte plekken, die men uit het lichaam der Menschheid maar uitsnijden moet, brengt ons, hagespraak of geen hagespraak, naar die toekomst heen.

Zeg, ben jij klaar?

En wil je wel offeren voor je Koning, die op een ezelusveulen reed?

Denk er eens over, en laten we samen bidden.

Je

ADOLPHUS VENATOR.



UIT DE HISTORIE

Calvijn — Castellio.

II.

Castellio werd in 1515 geboren in een Savooyseh dorpje. Zijn ouders waren arm. Toch kon hij studeren in Lyon, waar een gematigd reformatorische richting heerschte, die hervorming beoogde zonder kerkverschering. Tenslotte kwam het toch tot een breuk en toen schaarde Castellio zich onder de gereformeerden. 't Was vooral de lezing van de Institutie, die den stoot gaf tot deze keuze. Meteen kreeg hij ernstige belangstelling voor het godsdienstig leven. Hij was litterator.

In 1540 kwam hij in Straatsburg. Calvijn hield toen pensioen en Castellio kwam bij hem in huis. Dat duurde echter slechts een week, want toen een Fransche adellijke dame met haar zoon en diens knecht pensioen vroegen, heeft Calvijn Castellio bescheiden gevraagd of hij zijn plaats wilde afstaan voor den knecht, omdat er geen ruimte genoeg was. Castellio betaalde zijn kostgeld en scheidde als goed vriend. Eenigen tijd later was een van Calvijns bedienden ziek en toen heeft Castellio den zieke verpleegd in Calvijns huis. Zoo was hij daar nog eens zeven dagen tot de bediende stierf.

Castellio gaf onderwijs en hielp mee in het evangeliseeren. Vooral muntte hij uit in ziekenverzorging. De caritas van het Christelijk humanisme vond in hem een dapper held.

In dezen tijd waardeerde Calvijn hem blijkbaar hoog.

In twee brieven aan Parent, uit Worms geschreven, heet het, doe de groeten aan Sebastiaan en aan de anderen.

In 1541 was Calvijn weer op reis. Kort na zijn vertrek kwam in Straatsburg de gevreesde pest. Twee bewoners van Calvijns huis stierven. De dokters hebben toen de andere huisgenooten aangeraden het huis te verlaten. Castellio nam ze toen bij zich. Calvijn schreef toen: Wat Malherbe betreft, ik kan niet aan hem denken, zonder de uitnemende jongelieden voor mij te zien, die hem oppassen.

Toen Calvijn terugkeerde naar Genève, nam hij ook

Gebiedt.

Wilt de palen van ons laant
Schutten met u hoge hant,
Hoedte voor bedekte lagen
En voor onvoorziene slagen,
En verlaetse nimmermeer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Brenget weer den gulden tijd,
Maeckt ons dit verwoesten quyt,
Slaet u cudde weder gade,
Dat den dief haer niet en schade
Noch den huylink niet en scheer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft dat yeder soet en stil
Mach na-leven uwen wil,
Dat de groote mette cleyne
Niemant dien als u alleyne,
En hem redelijk geneer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

Ghij sijt die de crijgen vuert,
Ghij sijt die de machten stuert,
Ghij cont wonderlijk behouwen,
Op u jonste¹⁾ wij vertrouwen,
Niet op ruyter ofte speer.
Wilt ons horen, lieve Heer!

JACOB REVIUS.

¹⁾ Gunst.

Castellio mee. Calvijn stichtte in Genève een nieuw College naar Straatsburgsch model, waar het gymnasiale onderwijs in de letteren verbonden werd met de piëtas. Castellio werd toen hoofd van deze inrichting. Dat spreekt wel voor het groote vertrouwen, dat Calvijn in dezen litterator had.

Castellio is hard aan 't werk gegaan en heeft een eigen leerboek opgesteld. In eenvoudige samenspraken dramatiseerde hij de Bijbelsche geschiedenis. Deze „Dialogi Sacri” werden dan bij het taalonderwijs gebruikt. Tot 1792 werd dit leerboek 134 x herdrukt in vrijwel alle talen van Europa, ook toen de naam van den schrijver allang van het titelblad verdwenen was.

Ondertusschen bleef de litterator bereid voor practisch werk. Op 1 Mei 1543 schreef Calvijn aan den Raad van Genève, dat Castellio zich bereid verklaard had om naar het hospitaal te gaan om de vele pestlijders daar te troosten en te verzorgen.

De predikanten weigerden dienst. Een enkele had, naar verluidt, gezegd, dat hij liever bij den duivel ging dan naar het pesthuis. De Raad besloot, om, als 't waar was, dezen predikant te straffen.

Castellio moest nog even uistellen. Den 11den Mei werd een der predikanten gezonden, die kort daarop aan de pest overleed. Calvijn werd gespaard, omdat de kerk hem niet kon missen. Castellio werd ook voorbij gegaan. Waarom weet men niet.

De geestverwanten van Castellio gaven steeds hoog op van zijn aanbod. Ook hier is gevaar voor 't onbillijk oordeel: Calvijn hield zich schuil, Castellio bood zich toch maar aan. Van Blanchet, die ook zich aanbod, en die er 't leven bij liet, zooals honderden overkwam, spreekt men niet meer.

Intusschen blijft het te waardeeren. Castellio was inderdaad barmhartig en dapper om ellendigen te verzorgen.

Een en al onbaatzuchtigheid, de groote overgegeven gave barmhartigheid in persoon, zooals Zweig hem teekent, is hij toch blijkbaar niet geweest. Zulke menschen bestaan ook niet. Dat was alleen de mensch Jezus Christus.

Humanistische onbaatzuchtige persoonlijkheden vallen vaak zoo tegen als men ze zóo zag en als men dan naderbij komt.

Dat blijkt ook bij Castellio.

Immers, een jaar tevoren, in Aug. '42, schreef Calvijn aan Viret over moeilijkheden met Sebastiaan. Hij had ruzie met zijn familie over een erfenis. Calvijn was als vriend er aan te pas gekomen als scheidsrechter, opdat het niet ruchtbaar werd en de school van Castellio in kwaden reuk zou komen. Maar hij had geen succes. Ondanks al zijn inspanning werd de twist over geldzaken niet bijgelegd en 't werd openbaar. De eene kwestie na de andere ontstond, 't ging om een geldsom en om een woning tusschen Sebastiaan en zijn zwager. Zij waren zeer verbitterd, schreef Calvijn. En — Sebastiaan heeft zich bij mij beklaagd, dat zijn tractement niet voldoende is — doch — schrijft Calvijn — ik denk, dat hij van de onzen geen verhooging zal kunnen verkrijgen. Ik tenminste twijfel of dat gelukken zal en durf het niet wagen om het te probeeren.

Drie jaar later kreeg zijn opvolger echter 50 gulden meer van den Raad.

In hoever Calvijn wat laksch is geweest in het bevorderen van het inkomen der leeraars, durf ik niet te beslissen.

Er zal wel meer achter gezeten hebben. Deze brief was gedateerd 19 Augustus en drie weken later schreef Calvijn weer een brief aan Viret, waaruit blijkt, dat zijn waardeering voor Castellio zeer gedaald is.

Castellio was bezig met een nieuwe bijbelvertaling. Als taalgeleerde — en meteen als belangstellende in het Christelijk leven — had hij zich gezet tot het geven van een min of meer vrije weergave van den

oorspronk
beste oor
persoonlij
weergege
het als g
en stille
geleerde
bijbel in
scheiden
dat hij ze
begrepen
tegenstrij
duiding, r
den en h
zoo onme
der pers
heeft in
onder do
Men zie
voorzichti
Calvijn is
zij dan o
De besc
de critisc
subjectiv
ren hier
Calvijn
persoonlij
Eenwen
tusschen
kloof tuss
vinistisc
de onzek
denker e
inderdaad
Zien w
reageert.
Calvijn
„Nu no
iets, dat u
kwam hij
instemde
ment uitg
verbeterin
bewees he
eorder als
dat hij in
toen vroe
dat ik henn
maar ik n
dat ik de
corrigeere
bij mij te
als ik een
dit niet ko
kan mijn
misschien
te twisten
scheen.
Om u te
en hoe hij
verknoot,
De Geest
nous”) (R
ons omga
hante er
niet won
verkeeren
het gansch
heden man
Wat Cal
jongensfou
De kerk, d
en de men
in een uur
baren, heb
twistzaak
't is toe
Calvijn ju
En 't is
rectie-Calv
fout, maar
Dieper w
ders, toen
kenbaar m
in een nab
hij vooral
begeerde. E
werd afgew
de hij bij
toen dat n
rector en v
Calvijn.
Calvijn
gewerkt, on
Hooglied e
gedaald ter
Ziet ge w
denken met
zij, die bet
den, zegge
kritische z
een modern
Schriftgeza
wat later m
een even g
critische z
in de term
kwam Cast
den dag.



„Natuurlijke zedeleeer“.

In „Geref. Kb. Hoeksche Waard en IJsselmonde“ lezen we:

Was een mensch enkel natuurproduct, dan was het dwaas hem onkuisheid te verwijten. We zouden evengoed de poes kunnen verwijten, dat hij de muizen en de vogels niet spaart.

De zgn. natuurlijke zedeleeer is een misdadigermoraal van slappe lamelidigheid: Ik kan het niet helpen, dat ik zoo ben. Ik heb mezelf niet gemaakt. Zoo is eenmaal mijn natuur. Door zgn. neutrale dagbladen in hun feulletous en in romans wordt die leer, overgoten met een schijn van wetenschappelijkheid en een filosofisch tintje alom verbreid, maar ze is een ondermijning van de goede zeden. Zulke lectuur moet uit onze huizen geweerd.

Die door God geschapen natuurdrijf, verzedelijkt tot geslachtsliefde, moet haar heerlijkste uiting vinden, als ze gepaard gaat met de innigste ziels-gemeenschap der liefde, en zoo zal 't vleeschelijke worden geëdeld, door den geest.

Dat laatste zal wel zoo bedoeld zijn, als Paulus het zegt: „door het Woord Gods en door het gebed“.

Niet de geest (het eene kreaatuur) adelt het vleesch (het andere kreaatuur).

Maar de schrijver bedoelt het niet anders.

Mystiek.

De I. de Wolff schrijft in „Enschede'sche Kb.“:

Uit mijn „brabantsche tijd“ heb ik nog een knipsel liggen waaruit duidelijk blijkt hoe nog altoos de van-huis-uit-heldensche mystiek in de roomsche kerk een cereplaats inneemt.

Het betreft Gemma Galgani „de maagd van Lucca“, het stille, eenvoudige meisje, dat in 1903 op 20-jarigen leeftijd is overleden en op Hemelvaartsdag j.l. door den paus is heilig verklaard.

Volgens het R.K. blad „De Tijd“ is haar leven arm aan gebeurtenissen geweest. Ze leefde teruggetrokken en eenzaam, en haar voornaamste werkzaamheid is geweest het lijden waarin volgens Rome immers een verdienende kracht is gelegen. In extatischen toestand had ze, naar genoemd blad, verkeer met Jezus en Maria en werd haar lichaam bijna volkomen uitgeput. Maar „in het smartelijkste moment der extase, als heel haar lichaam niet dan pijn was, zeide Jezus, dat haar liefde Hem genoeg was, en toonde Hij haar de zielen, die gered waren door de boetende kracht van haar lijden“.

Vier jaren heeft dit lijden geduurd. Het overviel haar elke week op Donderdagavond en eindigde op Vrijdagmiddag om drie uur (het oogenblik van Christus' sterven). Totdat ze, geheel uitgeput op haar sterfbed fluisterde: „Nu is het echt waar, dat ik niet meer kan; Jezus, ik beveel U mijn arme ziel aan“.

Uit de „Nieuwe Tilburgsche Crt.“ citeert de de Wolff het volgende relaas:

„'t Was avond (Donderdag, vooravond van 't feest van het Allerheiligste Hart van Jezus). Eensklaps, spoediger dan anders, overviel mij een groote smart over al mijn zonden. Zoo hevig was die droefheid, dat ik nooit iets dergelijks gevoeld heb. Dat lijden bracht mij, zou ik haast zeggen, op den rand van het graf. Al de vermogens mijner ziel waren op één punt gericht. Mijn verstand wist niet anders dan mijne zonden, beleedigen van God. Mijn geheugen herinnerde zich alleen het kwaad, dat ik gedaan heb, en al de smarten, die Jezus geleden heeft om mij te redden. Mijn wil verfoeide mijne boosheid en was bereid alles ter uitboeting te lijden. Een zwerm gedachten verdrong zich in mijne geest: gedachten van berouw, liefde, vrees, hoop en troost.“

Op die stemming volgde spoedig de extase en ik bevond mij in tegenwoordigheid mijner hemelsche Moeder. Aan hare rechterzijde stond mijn engelbewaarder, en voor den eersten keer beval deze mij een akte van berouw te bidden. Toen ik geëindigd had, zeide Maria tot mij: Dochter, in naam van Jezus: al uwe zonden zijn u vergeven. — Daarop voegde zij er aan toe: Jezus, mijn Zoon, bemint u zeer. Hij wil u eene groote genade geven; zult gij u die waardig weten te maken? — Ellendig als ik ben, wist ik niet wat te antwoorden. Zij ging voort: Ik zal uwe moeder zijn; zult gij u eene goede dochter toonen? — Zij sloeg haren mantel open en bedekte mij er mede. Op dat oogenblik verscheen Jezus. Al zijne wonden waren open; daar vloede echter geen bloed uit, maar vlammen van vuur sloegen daaruit op. Een oogenblik raakten die vlammen mijne handen, voeten en mijn haart aan. Ik voelde, dat ik stierf, en ik zou gevallen zijn, maar Moeder ondersteunde mij en hield mij onder de beschutting van haren mantel. Verscheidene uren bracht ik in dien toestand door. Toen kuste mijn lief Moedertje mij op het voorhoofd en alles verdween. Ik vond mij zelve terug op den grond knielend, en ik voelde nog een hevige pijn in mijne handen en voeten en aan mijn hart. Ik stond op om naar bed te gaan en toen bemerkte ik, dat er bloed vloede op de plaatsen waar ik pijn had. Ik verbond, zoo goed en zoo kwaad als het ging, die wonden en door mijn engelbewaarder geholpen kon ik mij te bed begeven. Met groote moeite stond ik den volgende morgen op en ging ik naar de kerk om ter communie te gaan. Ik had een paar handschoenen aangetrokken om mijne handen te verbergen. Nauwelijks kon ik mij staande houden en ieder oogenblik dacht ik, dat ik bezweek. Die pijnen duurden tot 3 uur in den middag. 't Was het hoogfeest van het Allerheiligste Hart van Jezus.“

Da de Wolff voegt er aan toe:

Ik heb ook wel gereformeerden ontmoet, die ge-

oorspronkelijken tekst. De geleerde kan immers het beste oordeelen over den grondtekst — en de vrome persoonlijkheid is vrij in het diep en zuiver aangevoeld weergeven in zijn natuurlijke moedertaal. Zweig zegt het als geestverwant zoo scherp: „met heel de taale en stille vroomheid van zijn wezen“ werpt de jonge geleerde zich op de geweldige taak om den geheelen bijbel in het latijn en in het fransch te vertalen“. Bescheiden en human als Castello zijn eigen werk schat, zoo onmetelijk hoog stelt hij als mensch den adel der persoonlijke onafhankelijkheid. Als taalgeleerde heeft hij het bewustzijn, dat hij niet voor Calvijn onder doet.

Men ziet het: als geleerde is hij wetenschappelijk voorzichtig, als vrome is hij zeer bescheiden — maar... Calvijn is niets geleerder en niets vromer — Calvijn zij dan ook „onzeker“ en „bescheiden“.

De bescheidenheid van de moderne Schrifteritiek en de kritische vroomheid tegenover den Bijbel en de subjectivistische onzekerheid in heilige dingen schemeren hier door.

Calvijn heeft dat als 'tware „geroken“ in den persoonlijke omgang met Castello.

Eeuwen later bekennen de geestverwanten, dat tusschen deze twee mannen de diepste kloof is — de kloof tusschen moderne Schriftbeschouwing en Calvinistische belijdenis van het Schriftgezag. Tusschen de onzekere „bescheidenheid“ van den souverainen denker en de bescheiden zekerheid des geloofs is inderdaad een onoverkomelijke kloof.

Zien we nu hoe Calvijn op deze bijbelvertaling reageert.

Calvijn schrijft 11 Sept. 1542 aan Viret:

„Nu nog iets vermakkelijks van onzen Sebastiaan, iets, dat u zal doen schudden van het lachen. Eergister kwam hij bij mij en vraagde mij of ik er niet mee instemde als hij zijn vertaling van het Nieuwe Testament uitgaf. Ik antwoordde hem, dat zij nogal wat verbeteringen behoefde. Hij wilde weten waarom. Ik bewees hem uit een paar kapittels, die hij mij reeds eerder als proeve had gegeven. Hij verzekerde mij, dat hij in 't vervolg zorgvuldiger had vertaald. En toen vroeg hij mij nog eens, wat ik bealste. Ik zei, dat ik hem niet wilde verhinderen het te laten drukken, maar ik moest mijn belofte aan den drukker houden, dat ik de vertaling zou doorlezen en waar noodig corrigeren. Dit weigerde hij, maar hij bood aan om bij mij te komen en telkens een stuk voor te lezen, als ik een vast uur daarvoor bepaalde. Ik zei, dat ik dit niet kon doen, al bood hij mij honderd kronen, ik kan mij niet voor bepaalde uren verbinden om dan misschien twee uren met hem over een enkel woordje te twisten. Zoo ging hij dan weg, bedroefd naar het scheen.“

Om u te toonen welk een getrouw vertaler hij is en hoe hij, daar hij veel veranderen wil, het meeste verknoeft, wil ik u slechts dit noemen: Als er staat: De Geest Gods die bij ons woont („qui habite en nous“) (Rom. 8:11), verandert hij het in, die met ons omgaat, die dikwijls met ons verkeert („qui hante en nous“), hoewel „hanter“ in het Fransch niet wonen, maar eenvoudig dikwijls met iemand verkeerren beteekent. Zulk een schooljongensfout kan het gansche boek bederven. Ik slik echter deze domheden maar zwijgend.“

Wat Calvijn hier nog blijkbaar zag als schooljongensfout, is veel dieper geweest dan hij zelf wist. De kerk, die belijdt, dat de Geest Gods bij ons woont en de menschen, die zeggen, dat de Geest zoo eens in een uurtje der minne zich in de ziel komt te openbaren, hebben de eeuwen door een zeer diepgaande twistzaak gehad.

't Is toch wel eigenaardig, dat de aandacht van Calvijn juist op deze „fout“ is gevallen.

En 't is begrijpelijk, dat Castello niet van de correctie-Calvijn gediend was. Want het was hem geen fout, maar belijdenis van zijn religieus bewustzijn.

Dieper werd de verwijdering tusschen de twee broeders, toen Castello zijn begeerte naar het predikambt kenbaar maakte. Enkele maanden had hij gepreekt in een naburige plaats (Vandoeuvres). 't Schijnt, dat hij vooral ook het beter salaris van het predikambt begeerde. Hij had een groot gezin. Toen het verzoek werd afgewezen op aandrang van Calvijn, requesteerde hij bij den Raad om verhooging van salaris. En toen dat niet werd toegestaan, vroeg hij ontslag als rector en vertrok naar Bazel, vol verbittering tegen Calvijn.

Calvijn had zijn benoeming tot predikant tegen-gewerkt, omdat Castello bezwaar maakte tegen het Hooglied en tegen Calvijn's opvatting van „neder-gedaald ter helle“.

Ziet ge wel, zegt Zweig, men moest in alles gelijk denken met Calvijn. Zuiver geestelijke tirannie. Maar zij, die beter de geestesrichtingen kunnen onderscheiden, zeggen: hier botste Castello's humanistisch-kritische zin, zijn wetenschappelijke vrijheid, die reeds een modern-rationeel stempel draagt, tegen Calvijn's Schriftgezag. Zagen we zooveel Calvijn's verzet tegen wat later moderne religieusiteit zal heeten, nu is het een even groot kwaad: de z.g. onbevooroordeelde kritische zin van het humanisme. Om het te zeggen in de termen van de wijsbegeerte der wetidee: hier kwam Castello's humanistisch wetenschapsideaal aan den dag.

Toch zag Calvijn nog den broeder in hem. Hij schreef een Getuigenis¹⁾, zooiets als een getuigenschrift van eervol ontslag voor Castello, namens de Dienaren van de kerk van Genève, waarin Calvijn verantwoording deed van de redenen, waarom hij niet was aangenomen als predikant. Het stuk eindigt met deze woorden: „Opdat niemand zou meenen, dat er een andere grond is, waarom Sebastiaan van ons heengaat, willen wij, dat deze brief, overal waar hij komt, beschouwd worde als een verklaring.“

Van zijn leeraarsambt in de school heeft hij vrij-willig afstand gedaan. Hij heeft zich daarin steeds zoo gedragen, dat wij hem den Heiligen Dienst waardig gekeurd zouden hebben.

Dat hij desniettemin niet is aangenomen vindt zijn oorzaak niet in eenige smet op zijn levens-wandel, ook niet in een of andere verderfelijke leer over de hoofdzaken van ons geloof, maar alleen in hetgeen wij zoo juist hebben uiteengezet. (Over het Hooglied en de Nederdaling ter helle.)

Uit dit getuigenis blijkt wel duidelijk, dat Calvijn den broeder correct behandelde. En ook, dat hij zelf de draagwijdte van het verschil in uitgangspunt (het humanistisch persoonlijkheidsideaal en wetenschaps-ideaal) tegenover de belijdenis van Gods volstrekte souvereiniteit over „ziel“ en „denken“ nog niet besefte. 't Was hem nog slechts een lastig menings-verschil op ondergeschikte punten.

Aan Viret schreef Calvijn in denzelfden tijd:

„Sebastiaan is met een schrijven van ons naar u weggereisd. Had hij maar beter voor zich zelf gezorgd of was er voor ons maar een mogelijkheid om op een of andere wijze voor hem te zorgen zonder nadeel voor de kerk. Wij hadden niets tegen zijn positie in Genève, maar hij weigerde te blijven als hij geen salarisverhoging kreeg. Dat kon hij niet van den Raad verkrijgen. Het leek mij gewenscht om de reden waarom hij niet tot het predikambt was toegelaten, voor den Raad te verwijzen, maar alleen aan te duiden, dat er een hindernis was. En meteen wilde ik alle verdenking afsnijden, om zijn naam onaangetaast te laten. Ik wilde hem verschoonen. Ik had dat gaarne gedaan, hoewel ik er zelf om veroordeeld ware geworden, als hij er in toegestemd had. Op zijn verzoek werd echter de kwestie toch in den Raad behandeld, doch zonder twist. Het spijt mij des te meer, omdat ik vermoed, dat hij in de plaats waar hij heen wil, niet zal vinden wat hij zoekt.“

Zorg voor hem zoo goed als ge kunt. Hoe hij over mij oordeelt, daar bekommer ik mij niet over..... ik verdraag alles en ben er stil onder. Alleen in den engeren kring van de broeders heb ik geklaagd, dat er lieden zijn, die nu juist niet hoffelijk over mij denken en spreken.“

Deze brief van Calvijn is toch wel een sterk getuigenis, dat geen personalistische motieven hem drongen om Castello tegen te staan.

Castello echter was woedend. Via Bern keerde hij terug naar Genève en vond daar eenigen, die hem voorspraken. Geen twee maanden na zijn vertrek schreef Calvijn weer aan Viret: Ribit dringt er op aan, dat Castello aangenomen wordt. Ik zei hem, ietswat opgewonden, dat ik liever zelf wegga, dan dat men mij zou dwingen hem tegen mijn geweten toe te laten. Ribit zei: hij heeft al gepreekt in het dorp Vandoeuvres. Calvijn zei: ik was toen afwezig en wist er niets van.

Calvijn schreef verder: „Ribit scheen ook zoo over 't Hooglied te denken, hij schertste, geloof ik, toen hij er over sprak. Hij zeide, dat mijn collega's mij naar den mond praatten. Het is mij leed. Ik wou, dat er goed voor hem gezorgd kon worden en ik wou graag daaraan meehelpen. Ik ben met zijn begaafdheid en geleerdheid zeer ingenomen. Alleen wou ik, dat hij bij de begaafdheid paarde een beter oordeel en dat zijn geleerdheid door levenswijsheid werd geleid en dat het bandeloze zelfvertrouwen, dat uit de overschatting van zijn toch niet buitengewone geleerdheid voortkomt, verdween.“

En nog dezelfde maand schreef Calvijn aan Viret: „Zooals ik zei, ik wou Sebastiaan graag helpen. Het verdriet mij, want ik zie de toekomst donker in voor hem. Van zijn drukker kan hij geen groot honorarium verwachten, als hij al niet het voornemen heeft hem het bloed uit te zuigen. Denk er eens over hoe we voor hem zorgen kunnen. Ik weet, dat Sebastiaan er vast van overtuigd is, dat ik het alleen wil te zeggen hebben. Of hij terecht of ten onrechte zoo denkt, daarover zal de Heere oordeelen. Het komt mij voor, dat ik hem geen aanleiding heb gegeven. Wel heeft hij mij aanleiding gegeven om hem voor eergierig en vechtlustig te houden. Maar ik wil alleen op zijn geleerdheid en op zijn overigens in 't geheel niet slecht karakter zien.“

Alweder zien wij, dat Calvijn in persoonlijke waardeering de kloof, die hem wezenlijk scheidt en die hij wel opgemerkt had, zoo klein mogelijk zich voorstelt. Spoedig zou dit anders worden.

A. JANSE.

¹⁾ Volledig opgenomen in W. de Zwart, „Calvijn in het licht zijner brieven“, Kampen 1938, blz. 83—86.

Een advertentie in „DE REFORMATIE“ wordt door duizenden gelezen. Wilt U daaraan denken ingeval U publiciteit zoekt?